

- ACCETTO, M., 2013: Rastlinstvo in deloma rastje soteske Zale v zgornjem porečju Iške. Zbornik gozdarstva in lesarstva 99: 3–149.
Geopedija (http://v1.geopedia.si/T105_L11667)
PLENIČAR, M., 1970: Osnovna geološka karta 1 : 100 000. Tolmač za list Postojna, L 33–77. Zvezni geološki zavod Beograd.

MARKO ACCETTO

Artemisia annua L.

Potrditev subspontanega uspevanja v osrednji Sloveniji po skoraj 90 letih

Confirmation of thriving in central Slovenia after almost 90 years

9852/4 Slovenija: Ljubljana, Vižmarje, na odcepu Ulice Franje Koširjeve s Taborske ceste, travnat cestni rob ob njivi, 300 m n. m., 46° 6' 41,54" N 14°27' 30,4" E, leg. & det. S. Strgulc Krajšek, 15. 9. 2017.

Enoletni pelin (*Artemisia annua* L.) je zdravilna rastlina, ki izhaja iz vzhodne Evrope in zahodne Azije. Ljudje ga gojijo za zdravilni čaj, pa tudi, ker naj bi dišeči pelinovi šopki odganjali mrčes. Cela rastlina namreč sladko diši (tudi v posušenem stanju), zaradi česar jo imenujejo tudi sladki pelin. Poleg pravega pelina (*A. absinthium* L.), abraščice (*A. abrotanum* L.) in navadnega pelina (*A. vulgaris* L.) se sladki pelin v ljudski medicini uporablja za povečanje teka, saj poveča izločanje želodčnih sokov; je vir artemizina, seskviterpenskoga laktona, ki deluje proti plazmodiju, povzročitelju malarije, preizkušajo pa ga tudi za uporabo pri zdravljenju raka (KREFT & KOČEVAR GLAVAČ (eds.), 2013). Sveže šopke sladkega pelina občasno ponujajo tudi na ljubljanskih tržnicah (lastna opažanja), manj pa ga vidimo gojiti po vrtovih.

V naših krajih se pojavlja sladki pelin subspontano po nasipališčih in pripotjih (WRABER 2007). Od ostalih vrst pelina ga ločimo po tem, da je enoletnica in da ima nežno pernatost deljene liste s črtlastosuličastimi roglji. Koški na razvejenih steblih so številni in drobni, veliki le 3–4 mm v premeru. Cveti od julija do septembra (WRABER 2007).

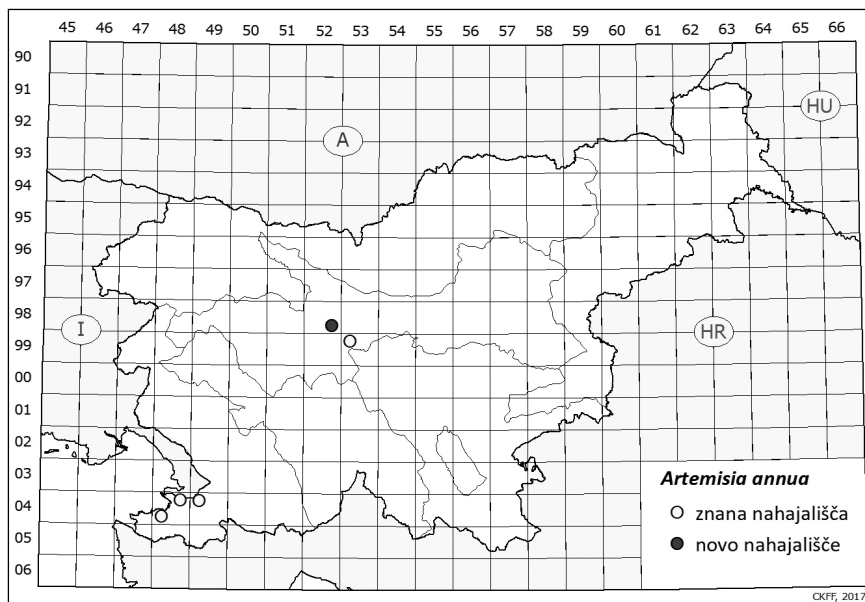
V Sloveniji je bila vrsta prvič dokumentirano opažena leta 1928, ko jo je na nasipu pri Šempetrski vojašnici ob Ljubljani nabral Justin (LJU 10004563, 29. 8. 1928 in LJU 10004561, 27. 9. 1928; 9953/1). Njegov podatek povzemata WRABER (1982) in TURK (1990). Verjetno so vrsto tedaj gojili po vrtovih in morda se je razširila od tam, vsekakor pa je v tistem času rasla tudi v ljubljanskem botaničnem vrtu, o čemer priča herbarijska pola A. Paulina iz zbirke *Flora exsiccata Carniolica* (LJU 10004560; DOLŠAK 1929).

Iz osrednje Slovenije v nadaljnjih letih nimamo podatkov o uspevanju vrste v naravi, nekaj več najdb pa je iz submediteranskega območja: T. Wraber je našel sladki pelin leta 1972 v Ankaranu (0448/2; LJU10004562: Slovenija, Istra: ad vias prope vicum Ankaran. Solo fryscheo. 10. m. s. m., leg. & det. T. Wraber, 13.10. 1971; WRABER 1982) in l. 1982 v Kopru (0448/3, WRABER 1982); v Zgornjih Škofijah (0448/2) in pri Tinjanu (0449/1) jo je decembra 1989 nabral N. Jogan, M. Kaligarič pa jo je našel na območju koprškega pristanišča

septembra 1987 (0448/3, KALIGARIČ & JOGAN, 1990). V teh kvadrantih je bila vrsta pozneje še večkrat opažena: Glasnovič je na sladki pelin naletel leta 2005, in sicer na štirih nahajališčih znotraj kvadranta 0448/2 (Sp. Škofije, Bertoki - Srmin, GLASNOVIČ & JOGAN (2009)), v istem kvadrantu je vrsto nabrala tudi V. Babij (LJU10129919, Slovenija, med krajema Škofije in Bertoki: nasipališče ob asfaltni cesti, vzporedno s plinovodom (in ruderalis ad viam). 2 m n. m., leg. & det. V. Babij, 26. 9. 2001); za kvadranta 0448/3 (Koper, okolica nakupovalnega središča, l. 2009) in 0449/1 (Dekani, l. 2009) navajata vrsto GLASNOVIČ & FIŠER PEČNIKAR (2010). Avtorja pišeta, da se enoletni pelin množično pojavlja na brežinah ob avtocesti, kar kaže, da igrajo pri njegovem širjenju pomembno vlogo prometnice (GLASNOVIČ & FIŠER PEČNIKAR 2010).

Veliko podatkov je na voljo za sosednjo Furlanijo Julijsko Krajino (Poldini 2002), za Tržaško, Tržaški zaliv, notranjo in južno Istro pa jo navaja ROTTENSTEINER (2014).

Ker je razširjenost sladkega pelina v JOGAN & al. (2001) prikazana pomanjkljivo (le za Ljubljano), prilagava nov zemljevid razširjenosti (Slika 1).

Slika 1: Znana razširjenost vrste *Artemisia annua* v Sloveniji (prazne pike – znana nahajališča, črna pika – novo nahajališče)

Figure 1: The known distribution of *Artemisia annua* in Slovenia (empty dots – already known localities, black dot – newly discovered locality)

V podatkovni zbirki Centra za kartografijo favne in flore je poleg omenjenih literaturnih podatkov naveden tudi podatek za Gorenjsko (kvadrant 9750/4) iz študentskega herbarija Ane Dolenc (2007). Navedbe žal nismo mogli preveriti, ker v herbariju LJU ni dokaznega primerka, zato jo za enkrat izpuščamo iz zemljevida razširjenosti.

Če sklenemo pregled znanih nahajališč vrste, ugotovimo, da se sladki pelin zadnjih petdeset let redno pojavlja le na Primorskem, le redko pa ga najdemo tudi v osrednji Sloveniji.

V avstrijski Neobioti (ESSL & RABITSCH, 2002) lahko preberemo, da je bila vrsta v Avstrijo vnešena nenamerno, bila naj bi lokalno ustaljena (z vprašajem) in zaenkrat naj ne bi imela vplivov na naravo. Glede na mnoge recentne objave na slovenskih forumih ljubiteljev vrtnarjenja, rastlin, narave in kulinarike, si vrsta utira pot na slovenske vrtove in ima dobre možnosti, da se razširi od tam. Verjetno jo bomo v prihodnje pogostejše srečevali, predvsem na ruderalnih rastiščih, ob cestah, na peščenih in gručnatih tleh. Glede na množičnost in rednost pojavljanja je na Primorskem vrsta že ustaljena. Tudi LEŠNIK (2009) ocenjuje, da na ruderalnih površinah že obstajajo ustaljene populacije sladkega pelina, kot pot vnosa pa navaja transport. Na novoodkritem nahajališču v Ljubljani, kjer je septembra letos uspevalo okoli 5 rastlin sladkega pelina, vrsta očitno uspeva prehodno. V prejšnjih letih je na tem nahajališču še ni bilo. V Ljubljani se morda pojavlja še kje drugje, vendar jo med sistematičnim kartiranjem flore Ljubljane v okviru projekta Popis flore znotraj obvoznice mesta Ljubljane nismo zabeležili (JOGAN & al. 2015).

LITERATURA

- DOLŠAK, F., 1929: Paulinova Flora exsiccata Carniolica, Centuria XI–XIV. Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Prirodoslovni del B, Ljubljana 10(1/4): 42–56.
- ESSL, F. & W. RABITSCH, 2002: Neobiota in Österreich. Umweltbundesamt, Wien. p. 104.
- GLASNOVIČ, P. & N. JOGAN, 2009: Flora okolice Ankarana (kvadranta 0448/1 in 0448/2). Scopolia, Ljubljana, 67: 1–86.
- GLASNOVIČ, P. & Ž. FIŠER PEČNIKAR, 2010: *Akebia quinata* (Houtt.) Dcne., nova vrsta v slovenski flori, ter prispevek k poznavanju neofitske flore Primorske. Hladnikia 25: 31–43.
- JOGAN N., STRGULC KRAJŠEK S., BAČIČ T., 2015: Popis flore znotraj obvoznice mesta Ljubljane s poudarkom na tujerodnih invazivnih rastlinskih vrstah. Končno poročilo o izvedbi projektne naloge.
- JOGAN, N., BAČIČ, T., FRAJMAN, B., LESKOVAR, I., NAGLIČ, D., PODOBNIK, A., ROZMAN, B., STRGULC KRAJŠEK, S. et TRČAK, B., 2001. Gradivo za Atlas flore Slovenije. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju, p. 47.
- KALIGARIČ, M. & N. JOGAN, 1990. Floristične novosti iz Slovenske Istre 2 [New Floristical Discoveries from Slovenian Istria 2]. Biološki vestnik, Ljubljana, 38(3): 57–64.
- KREFT, S. & N. KOČEVAR GLAVAČ (eds.), 2013: Sodobna fitoterapija: z dokazi podprta uporaba zdravilnih rastlin, 2. dop. izdaja, Ljubljana: Slovensko farmacevtsko društvo. pp. 221–224.
- LEŠNIK, M., 2009: Nove plevelne vrste v Sloveniji – ocena dinamike prehoda iz ruderalnih v plevelne združbe njivskih površin in trajnih nasadov. In: Zbornik predavanj in referatov 9. slovenskega posvetovanja o varstvu rastlin. Društvo za varstvo rastlin slovenije, Ljubljana, Nova Gorica, 4–5. marec 2009. pp. 299–308.
- POLDINI, L., 2002: Nuovo Atlante corologico delle piante vascolari nel Friuli Venezia Giulia. Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, Azienda parchi e foreste regionali. – Università degli studi di Trieste, Dipartimento di biologia, Udine. p. 58.
- ROTTENSTEINER, W. K. (ed.): Exkursionsflora für Istrien. Verlag des Naturwissenschaftlichen Vereins für Kärnten, Klagenfurt. pp. 220–221.

- TURK, B. 1990: Ruderalna in adventivna flora Ljubljane. *Scopolia* 23: 1–24.
- WRABER, T., 1982: *Aster squamatus* (Sprengel) Hieron. tudi v Sloveniji (Prispevek k poznavanju adventivne flore Koprškega). *Biološki vestnik, Ljubljana* 30(2): 125–135.
- WRABER, T., 2007: 39. *Artemisia* L. - pelin. In: A. MARTINČIČ, T. WRABER, N. JOGAN, A. PODOBNIK, B. TURK, B. VREŠ, V. RAVNIK, B. FRAJMAN, S. STRGULC KRAJŠEK, B. TRČAK, T. BAČIČ, M. A. FISCHER, K. ELER & B. SURINA: Mala flora Slovenije. Ključ za določanje praprotnic in semenk. – Tehniška založba Slovenije, Ljubljana. pp. 663–664.

SIMONA STRGULC KRAJŠEK in TINKA BAČIČ

Ophrys apifera var. *trollii* (Hegetschweiler) Rchb. fil.

Prva najdba zanimivega različka čebeljelikega mačjega ušesa (*Ophrys apifera*) v Sloveniji

First record of an interesting variety of *Ophrys apifera* in Slovenia

0549/1 (33TVL13) Slovenija, Primorska, Butari, travnik v vasi nad vinogradom (45°28'55,2" N 13°52'21,2" E), 368 m n. m. Leg. & det. B. Dolinar & G. Dal Col, 25. 5. 2017

Čebeljeliko mačje uho je mediteranska vrsta, ki je v Sredozemlju splošno razširjena, vendar lokalno ni pogosta. V Sloveniji je pogosta v submediteranskem območju, medtem ko je v osrednji Sloveniji zaradi pomanjkanja ustreznih rastišč redka. (DOLINAR 2015).

Na nahajališčih, kjer čebeljeliko mačje uho uspeva v večjem številu, se ponekod pojavijo tudi rastline, ki se predvsem po obliki medene ustne razlikujejo od vrste *Ophrys apifera*. V literaturi so poznani sledeči različki: *O. apifera* var. *bicolor*, *O. apifera* var. *friburgensis* (DELFORGE 2006), *O. apifera* var. *fulvofusca*, *O. apifera* var. *flavescens*, *O. apifera* var. *tilaventina* (PERAZZA & LORENZ 2013), *O. apifera* var. *virescens*, *O. apifera* var. *luteofusca* in *O. apifera* var. *lutea* (KRANJČEV 2005).

Posamezni različki so običajno težko določljivi, določevalni ključi so redki, zato je potrebno dobro slikovno gradivo za njihovo prepoznavo. Med bolj prepoznavnimi je različek *O. apifera* var. *trollii* (DELFORGE 2006, PERAZZA & LORENZ 2013), ki smo ga opazili konec maja na vlažnem travniku v vasi Butari v Slovenski Istri. Travniki je enkrat letno pokošen in negojen, tako da so omogočene dobre razmere za uspevanje kukavičevk in tudi številnih drugih rastlin pustih travnišč. Na nahajališču se je vrsta *Ophrys apifera* pojavljala v več deset primerkih in dva med njimi sta bila predvsem po videzu medene ustne drugačna in prepoznana kot različek *trollii*.

Medena ustna je podolgovata, skoraj trikotna, na koncu z zavihanim priveskom. Stranski krpi imata izrastka, ki sta po zunanji strani dlakava. Je rumeno obarvana z nepravilno razporejenimi rjavimi pikami (slika 1 in dodatna slika na <http://orhideje.si/orhideje-galerija/slides.php?directory=013>).

Kukavičevka je dobila ime po slikarju Trollu, ki je narisal orhidejo z nahajališča pri starem gradu Wülflingen pri Winterhuru v Švici. Po njegovi risbi je botanik Hegetschweiler (HEGETSCHWEILER 1840) opisal takson na nivoju vrste.